

Т.А. Кісель, Н.Р. Якубук

ЛЕКСЕМЫ РОДНАСЦІ І СВАЯЦТВА Ё АСНОВЕ БАТАНІЧНЫХ НОМЕНАЎ БРЭСТЧЫНЫ

УДК 811.161.3'27

У артыкуле праведзены аналіз намінацый вышэйшых раслін, у аснове якіх ляжаць лексемы роднасці і сваяцтва. Фактычным матэрыялам паслужылі народныя назвы раслін, зафіксаваныя ў гаворках Брэстчыны. Вызначана, што ў якасці матывацыйных асноў народных батанічных номенаў выступаюць лексемы: *маці*, *баба*, *дзед*, *брат*, *сястра*, *мачаха*. Матывацыя ўтварэння разгледжаных назваў часта звязана з народнымі паданнямі і легендамі.

Ключавыя словы: *батанічны номен*, *батанічная наменклатура*, *матывацыйная аснова*, *лексемы роднасці і сваяцтва*.

The article analyzes the nominations of higher plants, which are based on the kinship lexemes. The material is considered on the examples of the folk names of plants, recorded in the speech of Brest region inhabitants. It is emphasized that the motivational basis of folk botanical nomens are lexemes: mother, grandmother, grandfather, brother, sister, stepmother. The motivation for the formation of the analyzed names is often associated with folk tales and legends.

Лексемы роднасці і сваяцтва ўтвараюць адзін з самых старажытных пластоў беларускай лексікі, многія з іх сваім паходжаннем узыходзяць да індаеўрапейскай мовы. Аднак і сёння гэтыя адзінкі не згубіліся ў сучаснай моўнай прасторы і актыўна працягваюць ужывацца ў маўленні. Таму не выпадкова, што яны даволі часта выкарыстоўваюцца ў якасці словаўтваральнай базы для новых назваў з'яў рэчаіснасці.

У складзе батанічнай наменклатуры можна вылучыць групу адзінак, у аснове якіх ляжаць традыцыйныя беларускія тэрміны роднасці і сваяцтва (*маці*, *баба*, *дзед*, *брат*, *сястра*, *мачаха*). Аналіз дадзеных батанічных номенаў будзе праведзены на прыкладах народных назваў раслін, зафіксаваных у гаворках Брэстчыны.

Лексема *маці* ў беларускай мове ў адным са значэнняў ужываецца для намінацыі жанчыны ў адносінах да сваіх дзяцей. “На падставе фактаў славянскіх і іншых моў індаеўрапейскай сям’і этымолагамі рэканструявана індаеўрапейскае слова **māter*, ад якога бяруць пачатак назвы маці практычна ва ўсіх індаеўрапейскіх мовах і якое з’яўляецца самым распаўсюджаным тэрмінам сваяцтва. Утворана яно ад кораня **mā-* пры дапамозе фіналі *-ter*. Большасць лінгвістаў схільныя лічыць кампанент **mā-* прымітыўным утварэннем з дзіцячай мовы” [1, с. 49–50].

Вытворным ад лексемы маці выступаюць словы *мачаха/мачыха* ‘няродная маці, жонка бацькі ў адносінах да яго дзяцей ад папярэдняга шлюбу’ [9, с. 425]. “А. Трубачоў узводзіць праславянскае **matjexa* ‘мачаха’ да індаеўрапейскага **mat-jes-a* ‘падобная да маці’, якое паходзіць ад усечанай асновы **mat-*, той, што ў праславянскім **mati*, і ўтворана з дапамогай індаеўрапейскага суфікса параўнальнай ступені *-jes-*. В. Махэк лічыць дадзенае слова вытворным ад праславянскага **mati* ‘маці’ са зневажальна-прыніжальным суфіксам *-jexa*, *-jocha*, *-jacha* і пад. А паводле А. Брукнера, слова **matjexa* ўтворана ад праславянскага дзеяслова **matiti*, які ў сваю чаргу з’яўляецца ўтварэннем на *-iti-* ад **mati*” [1, с. 51].

Дадзеныя лексемы ляжаць у аснове народнай назвы расліны ‘падбел звычайны (лац. *Tussilago farfara* L.)’ – *маці-і-мачаха*, што часта фіксуецца ў гаворках Брэстчыны ў розных фанетычных варыянтах: *ма́ты-і-ма́чоха* ж. (НЛ, Спорава Бяроз.); *ма́ть-і-ма́чоха* ж.: *Ма́ть-і-мачо́ха знызу сывэнька* (МА, Рылавічы Іван.), (МА, Жабін Пруж., Страдзечы Брэсц.); *ма́ть-і-ма́чэха* ж.: *Ма́ть-і-мачэ́ха – лесніча рослына* (МА, Пелішча Кам.), (МА, Шумаки Брэсц.); *маці-і-мачаха* ж.: *Маці-і-мачаха ў кожным двары расце* (МА, Здзітава

Бязроз.); **мать-мáчаха** ж.: *Мать-мачаха у городі ні ростэ* (МА, Туляцічы Іван.), *Мать-мачаха язвы всякі лечыць* (МА, Бухавічы Кобр.), (МА, Камень Кобр.); **мать-мáчоха** ж.: *Мать-мачоху от простуды п'ють* (МА, Ліпна Кам.), *Мать-мачоху от кашля запáрають* (МА, Прылукі Брэсц.), (МА, Віры Драг., Міхалін Брэсц., М. Радванічы Брэсц., Чарнакі Кам.); **мать-мáчуха** ж.: *Мать-мачуху от кашлю п'ют* (МА, Хацінава Кам.); **мач-мáчоха** ж. (МА, Сярэдняе Пруж.).

Узнікненне номена *мать-и-мачеха/мать-мачеха* ў рускай мове навукоўцы звязваюць са знешнімі характарыстыкамі расліны: “Шматгадовая трава з яркімі жоўтымі кветкамі і вялікім лісцем, адзін бок якіх пухнаты, здаецца цёплым пры дотыку да рукі, да твару (*маці!*), другі – гладкі, халодны (*мачаха!*)” [10, с. 163].

Найменне расліны ‘*мацярдуйка звычайная* (лац. *Origanum vulgare L.*)’ у аснове мае лексему *маці* і ўтворана ад спалучэння *мацерына душа*. “Назва дадзенай расліны перанесена з назвы чабору (лац. *Thymus serpyllum L.*) і з’яўляецца перакладам лац. *Matris Animula*, пададзенага біскупам Ісідорам Севільскім (VI–VII стст.) у кнізе “*Origines*”, які выкарыстаў сюжэт антычнай легенды, у якой расказваецца аб тым, як дзеці-сіроты старанна прыходзілі да матчынай магілы, маці стала шкада іх, і яе душа вярнулася з неба і пасялілася ў дробналістай красцы з прыгожым пахам. Дзеці адразу пазналі душу сваёй маці і назвалі краску мацярдуйкай” [12, т. 6, с. 278–279]. У гаворках Брэстчыны зафіксаваны наступныя вытворныя лексемы: **матйнка** ж. (ЖНС, Камянюкі Кам.); **матырынка** ж. (АЛА, Горск Бязроз., Сычы Брэсц., Дзмітравічы Кам., В. Радванічы Брэсц., Пескі Кобр., Ляжыткавічы Драг., Азарычы Пін.); **матэрынка** ж. (НЛ, Спорава Бязроз.); **мацерынка** ж.: *От хороше цвіце мацерынка! Коліся жонкі рвалі себе* (ТС, Луткі Стол.).

Лексема *маці* адзначаецца таксама ў складзе састаўной назвы – **мацёр божбе слэзкі** мн. ‘дрыжнік сярэдні (лац. *Briza media L.*)’: *Мацёр божое слэзкі дрыгучые, бы маніста* (ТС, Луткі Стол.). У аснову назвы “пакладзена рэлігійнае светабачанне, звязанае з імем божым” [3, с. 346] і лексема *сляза* ‘вадкасць з вачэй (пры плачы і інш.)’ “паводле формы каласкоў, круглявых або яйкападобных” [12, т. 12, с. 181–182]. М. Даніловіч адносіць падобныя найменні да фразеалагізмаў, бо ад іх “вее незвычайнай цеплынёй і замілаваннем, выпраменьваецца культурная энергія, якой наэлектрызавана іх вобразна-кампанентная структура” [3, с. 347].

Лексема *брат* ‘сын у адносінах да іншых дзяцей гэтых жа бацькоў’ [9, с. 118] належыць да тэрмінаў кроўнага сваяцтва і “ўзыходзіць да агульнаславянскай формы **bratъ*, якая звычайна тлумачыцца дысіміляцыяй двух гукаў *r-* з **bratrъ* ‘брат’. Прымаючы пад увагу існаванне роднасных індаеўрапейскіх форм, лінгвісты рэканструявалі агульную індаеўрапейскую форму **bhrāter*, пры гэтым славянскія формы бяруць пачатак ад абагульненай асновы ўскосных склонаў індаеўрапейскага **brātr-*” [7, с. 79]. Дадзенае слова пакладзена ў аснову навуковай назвы расліны ‘фіялка трохколерная (лац. *Viola tricolor L.*)’ – **браткі**. У гаворках Брэстчыны зафіксаваны наступныя адпаведнікі: **браткэ** мн.: *Мэні так нравляця братке* (МА, Доўбізна Кам.); **брáткі** толькі мн.: *Брáткі мне очэнь падабаюцца* (МА, Здзітава Бязроз.), *Брáткі на лікарство добрэ* (МА, Лапацін Пін.), (МА, Пелішча Кам.); **браткі́** толькі мн.: *Браткі́, колісь казалі, от простуды* (ТС, Луткі Стол.), *Браткі́ тожэ колісь куплялі* (МА, Гарадная Стол.), *Маты насадыла браткі́в* (МА, Бездзеж Драг.), *Браткі́в багато под госэнь, на піжні* (МА, Фядоры Стол.), (МА, Лука Стол., Раўчак Стол., Сярэдняе Пруж.); **браткэ** толькі мн. (МА, Віры Драг.); **брáтыкі** толькі мн. (МА, Камень Кобр.), (МА, Бухавічы Кобр., Ліпна Кам., Рэчыца Палявая Жаб.); **брáтыкы** толькі мн. (МА, Закросніца Кобр., Прылукі Брэсц.); **брат-сёстра́** ж.: *Як золотуха мыють з брат-сёстро́ю* (НЛ, Спорава Бязроз.), *Брат сёстру ны познав да за жунку взяв. Вона кажэ: я пойду в чыстэ полэ и россыплюсь брат-сёстро́ю, россыплюся момл́ю да узойдуся травою* (НЛ, Спорава Бязроз.). Пра паходжанне кветкі існуе міф, паводле якога “па волі злага лёсу быў дапушчаны інцэстуальны шлюб брата і сястры. Даведаўшыся пра сваё кроўнае сваяцтва, маладыя муж і жонка жажнуліся, грэх быў недапушчальны, брат і сястра ператварыліся ў “травіцу брат-сястрыцу”, або іначай

“браткі”, з надзеяй, што калі дзеўкі будуць збіраць купальскія зёлкі, яны ўспомняць гісторыю брата і сястры” [2, с. 51]. Узнікненне гэтай назвы з казкай пра брата і сястру, якія не ведаючы пра сваю роднасць, ажаніліся і, каб не разлучацца, ператварыліся ў гэтую кветку, звязвае і М. Фасмер [11, с. 114]. Лексема *сястра*, што ўваходзіць у склад назвы *брат-сёстра*, “ва ўсіх славянскіх мовах мае аднолькавае значэнне: называе кожную з дачок у адносінах да іншых дзяцей гэтых самых бацькоў. Агульнаславянская форма слова *sestra ўзыходзіць да індаеўрапейскай формы *suesor, якая з’яўляецца складаным словам ад і.-е. **sue-* ‘свой’ і **sor-* ‘жанчына’, ‘істота жаночага полу’. Аднак на конт другога кампанента ў даследчыкаў-этымолагаў няма згоды” [8, с. 97–98].

Лексема *баба* ‘матчына або бацькава маці’, ‘старая жанчына наогул’ і інш. [9, с. 99] “сфармавалася выключна на славянскім арэале шляхам рэдуплікацыі. Магчыма, праславянская лексема *baba працягвае распаўсюджаную індаеўрапейскую каранёвую марфему **b(h)āb(h)-*, якая мае тыя ж характэрныя асаблівасці, як і *tāta, *māma і г.д. Большасць даследчыкаў тлумачаць паходжанне гэтага слова як утварэнне з дзіцячай мовы” [5, с. 84].

Па форме лісця расліны або па яе лячэбных уласцівасцях лексемамі *баба* (*бабка*, *бабнік*) сталі называць у гаворках Брэстчыны расліну ‘трыпутнік (лац. *Plantago L.*)’ і яе віды ‘трыпутнік вялікі (лац. *Plantago major L.*)’, ‘трыпутнік ланцэталісты (лац. *Plantago lanceolata L.*)’ (ад *baba ‘жанчына’ (*baba* – ‘знахарка’ [12, т. 1, с. 253]): ‘**трыпутнік**’ – **ба́бка** ж.: *Бабку да ран і нарываў прыкладаюць* (ДСК, Быч Івац.), *Даўней бабку запарвалі, як живот баліць* (ДСК, Альшаніца Івац.), *Бабка – то подорожык* (МА, Рэчыца Палявая Жаб.), *На рану можна бабку палажыць* (МА, Малеч Бяроз.); **ба́бнык** м.: *Малых гусэй мама кормыла бабныком* (ДСБ, Кулякі Іван.); ‘**трыпутнік вялікі**’ – **ба́бка** ж.: *Бабка на дарозі ростэ* (МА, Сярэдняе Пруж.), *Бабка у сусіда ростэ* (МА, Чарнакі Кам.), (МА, Бяроза Кобр., Віры Драг., Ганчары Пін., Камень Кобр.), (ЛАБНГ, Сіманавічы Драг., Аніскавічы Кобр.); **ба́бкы** мн.: *Бабкы – то з шырокім лыстом* (МА, М. Радванічы Брэсц.); **ба́бнік** м.: *У бабніка колосок вылазіць* (МА, Туляцічы Іван.); **ба́бнык** м.: *Пойду нарву ба́бныку на лікарство* (МА, Бездзеж Драг.), (ЛАБНГ, Сіманавічы Драг., Дружылавічы Іван.); **ба́пка** ж. (ЛАБНГ, Радастава Драг.); ‘**трыпутнік ланцэталісты**’ – **ба́бкі** мн.: *Бабкамы колысь пальцы пэрэкладалы от прэлости* (МА, Бухавічы Кобр.); **ба́пка** ж.: *Банка од нарыву помагае, од живота іі н’ють* (НЛ, Спорава Бяроз.).

Такая ж назва ў дачыненні да расліны ‘адуванчык лекавы (лац. *Taraxacum officinale L.*)’, хутчэй за ўсё, узнікла таксама “паводле лекавых уласцівасцей расліны, аднак, магчыма, што назва адлюстроўвае і шарападобны выгляд расліны пасля цвіцнення” [12, т. 1, с. 246]): **ба́ба** ж. (ЛАБНГ, Хаціслаў Малар.).

Вытворная састаўная назва расліны ‘трыпутнік вялікі’ **ба́бій цві́т** м.: *На дурозы мы ны бачылі баб’юго цвіту* (МА, Камянюкі Кам.) у гаворках даследаванага рэгіёна фіксуецца адзінкава. Назва ўзнікла паводле лекавых уласцівасцей расліны – ‘кветка, цвет бабы-знахаркі’ [12, т. 1, с. 251].

Матывацыя назвы *бабке́* ў дачыненні да расліны ‘аер звычайны (лац. *Acorus calamus L.*)’ (расліну завезлі ў Еўропу дзесьці ў XV ст.) застаецца не зусім зразумелай, але, бясспрэчна, ёсць сувязь з лексмай *ба́ба* ‘жанчына, бабуля’. Магчыма, мелася на ўвазе тое, “што расліна ўжывалася як лякарства супраць пэўных хвароб, лячылі звычайна бабы-знахаркі” [12, т. 1, с. 256]). У гаворках Брэстчыны адзначаны наступныя прыклады – **бабке́** мн.: *Завтра Трыця, трэба бабо́к нарваты* (МА, Зянькі Кам.); **бабні́к** м. (ЛАБНГ, Прылуки Брэсц.); **ба́пкі** мн. (ЛАБНГ, Камянюкі Кам.).

Баба́мі на Століншчыне называюць і гатунак яблыкаў: **бабы́** мн. (ТС, Аздамічы Стол.). Аднак пра які канкрэтна гатунак ідзе гаворка, не адзначаецца, таму высветліць матывацыю пераносу назвы не ўдалося.

Лексема *дзед* у сучаснай беларускай мове мае два асноўныя значэнні: 1) ‘бацькаў або матчын бацька’, 2) ‘стары чалавек’ [9, с. 221] і ўзыходзіць да праславянскага *dědъ. “Трэба меркаваць, што першаснае значэнне гэтай лексемы было ‘стары чалавек’ і

з’яўлялася выражэннем павагі да старэйшага мужчыны. Толькі са зменамі ў структуры тагачаснага роду (пераход ад матрыярхату да патрыярхату) лексему *dědъ пачалі ўжываць у значэнні тэрміна роднасці, у чым, у сувязі з грамадскімі абставінамі, дагэтуль не было патрэбы. Праславянскае *dědъ, якое звычайна тлумачыцца ў літаратуры як слова дзіцячай мовы з рэдуплікацыяй, можа ўзыходзіць да індаеўрапейскай формы **dhēdh(e)*- ‘дзед, бабуля – абагульняльная назва старэйшых членаў роду’. Аднак гэта толькі меркаванне” [4, с. 80–81].

Лексема *дзед* і яе формы ў гаворках Брэстчыны фіксуецца для называння раслін ‘адуванчык лекавы (лац. *Taraxacum officinale* L.)’ – *дід* м. (ЛАБНГ, Хаціслаў Малар.) і ‘лопух вялікі (лац. *Arctium lappa* L.)’ – *дзяды* мн. (МА, Жабін Пруж.). В. А. Мяркулава адносіць падобныя лексемы, што ўзніклі на аснове метафарычных пераносаў, да складаных для аналізу слоў. Ужыванне лексемы *дзед* у адносінах да раслін, якія маюць калючкі, магло быць матывавана пераносам на аснове параўнання расліны з дэспатычным старэйшынай у патрыярхальных сем’ях [6, с. 98–99]. Аднак матывацыя ўжывання лексемы *дзед* для называння расліны ‘адуванчык лекавы’ застаецца няяснай.

Такім чынам, лексемы роднасці і сваяцтва трывала замацаваліся ў якасці словаўтваральнай базы пры ўзнікненні батанічных номенаў у гаворках Брэстчыны. Матывацыю ўтварэння апошніх не заўсёды лёгка прасачыць, бо, як і ўтваральная база, так і вытворныя батанічныя лексемы, старажытныя па паходжанні і часта звязаны толькі з народнымі паданнямі і легендамі, сярод якіх не ўсе захаваліся. Дыялектныя батанічныя номены выступаюць не толькі адзінкамі намінацыі, але і яркімі прыкладамі арыгінальнай народнай словатворчасці, захавальнікамі традыцый і культуры нашага краю.

Умоўныя скарачэнні назваў раёнаў Брэсцкай вобласці

Бар. – Баранавіцкі раён	Кам. – Камянецкі
Брэсц. – Брэсцкі раён	Кобр. – Кобрынскі раён
Бяроз. – Бярозаўскі раён	Лун. – Лунінецкі раён
Ганц. – Ганцавіцкі раён	Лях. – Ляхавіцкі раён
Драг. – Драгічынскі раён	Малар. – Маларыцкі
Жаб. – Жабінкаўскі раён	Пін. – Пінскі
Іван. – Іванаўскі раён	Пруж. – Пружанскі
Івац. – Івацэвіцкі раён	Стол. – Столінскі

Умоўныя скарачэнні крыніц фактычнага матэрыялу

АЛА – Агульнаславянскі лінгвістычны атлас / Міжнар. кам. славістаў, Каміс. Агульнаслав. лінгвіст. атласа, Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства ім. Я. Коласа. Вып. 3.: Раслінны свет / гал. рэд. А. І. Падлужны. – Мінск, 2000. – 162 с., [2] л. карт.

ДСБ – Дыялектны слоўнік Брэстчыны. – Мінск : Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.

ДСК – Зайка, А. Дыялектны слоўнік Косаўшчыны / Алесь Зайка. – Слонім : Слоніўская друкарня, 2011. – 272 с.

ЖНС – Жывое наша слова : дыялектал. зб. / рэд. Л. П. Кунцэвіч, І. Я. Яшкін. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – 352 с.

ЛАБНГ – Лексічны атлас беларускіх народных гаворак : у 5 т. / АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск : Фонд фундаментальных даследаванняў РБ, 1993–1998. – Т.1 : Раслінны і жывёльны свет / Г. У. Арашонкава [і інш.]; рэд. Бірыла М.В., Мацкевіч Ю.Ф. – 1993. – 160 с., 368 карт.

МА – матэрыялы, сабраныя ў час спецыяльных выездаў, у выніку апытання прадстаўнікоў гаворак.

НЛ – Народная лексіка / рэд. А. А. Крывіцкі, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1977. – 288 с.

ТС – Тураўскі слоўнік : у 5 т. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд. А. А. Крывіцкі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1982. – 5 т.

Літаратура:

1. Абрагімовіч, М. Маці, мачаха: з гісторыі назваў / М. Абрагімовіч. // Роднае слова. – 1997. – № 8. – С. 49–51.
2. Беларуская міфалогія: Энцыклапед. слоўн. / С. Санько, Т. Валодзіна, У. Васілевіч і інш. – Мінск : Беларусь, 2004. – 592 с.
3. Даніловіч, М. А. Фітафразеалогія ў беларускіх гаворках / М. А. Даніловіч // Творчество Элизы Ожешко в эстетическом пространстве современности : сборник научных статей / Учреждение образования “Гродненский государственный университет имени Янки Купалы”; под ред. С. Ф. Мусиенко ; ред. кол.: С. Ф. Мусиенко, Е. П. Нелепко, Е. И. Билютенко. – Гродно : ГрГУ, 2011. – С. 343–348.
4. Дода, Я. Дзед: з гісторыі назвы / Я. Дода. // Роднае слова. – 1998. – № 10. – С. 80–82.
5. Казлоўская-Дода, Я. Баба: з гісторыі назвы / Я. Казлоўская-Дода. // Роднае слова. – 1998. – № 11. – С. 84–86.
6. Меркулова, В. А. Очерки по русской народной номенклатуре растений (Травы. Грибы. Ягоды.) / В. А. Меркулова. – М. : Наука, 1967. – 260 с.
7. Осіпчык, А. Брат: з гісторыі слова / А. Осіпчык. // Роднае слова. – 1998. – № 5. – С. 78–80.
8. Осіпчык, А. Сястра: з гісторыі назвы / А. Осіпчык. // Роднае слова. – 1998. – № 8. – С. 97–99.
9. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў / уклад. : І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : БелЭн імя П. Броўкі, 2016. – 968 с.
10. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / Под ред. Д. Н. Ушакова. Т. 2. : Л – Ояловеть. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1938. – 1040 стб.
11. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. Т. 2 (Е – Муж) / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стер. – М. : Прогресс, 1986. – 672 с.
12. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Мінск : Навука і тэхніка, Беларус. навука. – Т. 1. – 1978. – 440 с.; Т. 6. – 1990. – 287 с.; Т. 12. – 2008. – 366 с.

Даследаванне праведзена ў межах рэалізацыі НДР “Лінгвакультуралагічны кампанент у змесце асноўных этнаканцэптаў і ўласных найменняў Брэсцка-Пінскага моўнага рэгіёна” (№ ДР 20211558 ад 24.05.2021) пры фінансавай падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.